

ДИНАМІКА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ТА МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Розглянуті актуальні питання якості економічного зростання. В сучасних умовах процеси розвитку економіки потребують переходу від екстенсивних важелів реформування економіки та державного регулювання до інтенсивних, стимулюють приватну ініціативу й інвестиції.

Рассмотрены актуальные вопросы качества экономического роста. В современных условиях процессы развития экономики требуют перехода от экстенсивных рычагов реформирования экономики и государственного регулирования к интенсивным, которые стимулируют частную инициативу и инвестиции.

In article considers topical issues of the quality of economic growth. In modern conditions the processes of economic development require passing from extensive levers of reforming economy and state regulation to intensive ones, which would stimulate private initiative and investments.

За останні роки Україна досягла лідируючих позицій за темпами економічного зростання серед країн СНД та Європи. Саме тому в сучасних умовах стає актуальним розробка та реалізація нової стратегії розвитку на основі накопиченого досвіду та нових тенденцій розвитку країни.

Протягом останніх років українська економіка демонструє стабільно високі темпи зростання. У 2000–2003 рр. зростання ВВП становило 32,9 %, а за 2003 р. – 9,3 %, 2004 р. – 12,0 %. Ще динамічніше розвивається промисловість, обсяги виробництва якої зросли відповідно на 60,3 і 5,8 %. За темпами зростання всього комплексу економічних показників у 2000–2003 рр. Україна увійшла до групи країн, які сьогодні лідирують у світі.

До найважливіших чинників політики зростання відносимо реалізацію завдань макроекономічної стабілізації, забезпечення її пріоритетності. Україні вдалося знизити дефіцит державного бюджету з 6,6 % ВВП у 1997 р. до 1,5 % у 1999 р. У наступні п'ять років попри всі труднощі, що виникали у бюджетній сфері, вдалося не перевищити жодного разу цей показник.

Саме ці роки стали основою надійної стабілізації грошової системи й інших ланок макроекономічної структури. Йдеться про відчутне скорочення державного боргу, у тому числі зовнішнього, істотне підвищення (15,9...31,1 %) на початок 2004 року монетизації економіки, нарощування міжнародних резервів тощо.

Нині макроекономічна стабільність в Україні є однією з найнадійніших не тільки на пострадянському просторі, а й серед усіх країн із перехідною економікою. Це визначають і зарубіжні експерти. Змінюються позиції української економіки на світовому ринку, яка за своїми

об'єктивними параметрами є однією з найбільш відкритих та пострадянському просторі. Сформувався стійка багаторічна тенденція до збільшення українського експорту, що також характеризує досить високий рівень конкурентоспроможності відповідних галузей виробництва. За 4 роки обсяги експорту зросли майже на 70 %. В Україні шостий рік поспіль зберігається додатний результат поточного рахунку платіжного балансу, який у 2003 р. становив 2 940 млн дол. або майже 6 % ВВП.

Останнім часом намітилися позитивні зрушення і в соціальній сфері. За ці роки нам вдалося реалізувати визначену раніше політику випереджального зростання реальних доходів населення, і насамперед, заробітної плати. Остання за 4 роки зросла у 1,6 разу. Практично стабілізувалися параметри, що характеризують рівень бідності населення. Намітилися позитивні тенденції й у пенсійному забезпеченні населення. Радикального поліпшення життя в країні немає, виникла і досить відчутно дає про себе знати гостра суперечність – між наявністю високих темпів економічного зростання і змінами в добробуті народу, в умовах його праці й життя.

Звісно, на старті економічного зростання значною мірою спрацювали екстенсивні чинники: наслідки глибокої девальвації гривні у період світової фінансової кризи, незавантаженість власних виробничих потужностей, які спричинила економічна криза тощо. Але дійсно базовими факторами зростання української економіки є все ж таки принципові системні зрушення трансформаційного періоду: забезпечення критичної маси ринкових перетворень, відчутній перелом у реформуванні відносин

власності, перебудова менеджменту й реструктуризація підприємств, підвищення конкурентоспроможності. Крім того, позитивний ефект мала і обрана стратегія органічного поєднання елементів ринкового саморегулювання з активною політикою держави.

У процесі оцінки сучасного стану економіки виявилися два підходи. Одні фахівці, спираючись на високі темпи економічного зростання, дають оптимістичну оцінку економічного розвитку України. Інші, констатуючи очевидні суперечності в нашій економіці, а також враховуючи досвід країн Центральної Європи та Балтії, роблять висновок про нестабільність і нетривалість нашого економічного розвитку.

Прихильники оптимістичної оцінки виходять з того, що на сучасному етапі є визначальними такі фактори і процеси: високі темпи зростання продуктивності праці в промисловості, які дозволили перевищити рівень докризового; істотне зростання інвестиційного попиту, що забезпечило початок оновлення основних виробничих фондів, і високі темпи розвитку машинобудування – основної інвестиційної галузі. Дійсне, це – серйозні процеси, які відіграють важливу роль у розвитку економіки. Історичний досвід показує, що зростання продуктивності праці може супроводжуватися високою матеріалоємністю або навіть її збільшенням. Тут вирішальну роль відіграє технологія, що забезпечує зменшення матеріаломісткості продукції, яка виробляється. Відомо, що Україна витрачає газу приблизно вдвічі більше, ніж Франція, але остання виробляє приблизно у 5 разів більше продукції.

Високі темпи розвитку машинобудування – це дуже прогресивний процес, він визначає зростання технічного і технологічного рівнів економіки. Але ж відомо, що саме ця галузь чи не найбільше постраждала від економічної кризи, і її падіння різко позначилося на погіршенні структури економіки.

Нарешті, надається велике значення такому фактору, як істотне зростання інвестиційного попиту, що забезпечує оновлення основного капіталу. Дійсно, інвестиції, це необхідна умова інновацій. Але, і в теорії, і на практиці до цього часу вважається, що інвестиції автоматично забезпечують інноваційні процеси. Аналіз показує, що інвестиції та інновації взаємопов'язані і взаємодіють, але ефект досягається лише за умови, коли інвестиції, їхня структура відбивають технологічну структуру економіки і забезпечують пріоритетний розвиток вищих технологічних укладів.

Сучасна економічна наука, яка спирається на цивілізаційний підхід, виходить з того, що визначальним фактором розвитку економіки і суспільства в цілому є технологічний спосіб виробництва.

Отже, ті зрушення, на основі яких представники оптимістичної оцінки розвитку нашої економіки роблять висновки про перехід її на якісно новий тип економічного зростання, виявляються надзвичайно важливими, але недостатніми щоб подолати екстенсивний розвиток і забезпечити швидке зростання рентабельності, ефективності економіки, що збільшує джерела фінансування економічного й соціального розвитку.

Ситуація загострюється існуванням диспропорцій між нагромадженням і споживанням, які особливо виявляються в порівнянні з розвинутими країнами.

Зрозуміло, що ці диспропорції означають фактично «проїдання» частини нагромадження і це істотно обмежує можливості економічного зростання.

Аналіз незаперечно показує, що основною причиною недостатнього зростання та споживання, і нагромадження, повільних темпів подолання бідності і підвищення добробуту народу є порівняно низька ефективність економіки, економічного зростання не можуть перебороти процеси, зумовлені зниженням рентабельності підприємств, звуженням фінансових джерел нагромадження і споживання. Тому, на нашу думку, необхідно високі темпи економічного зростання доповнити широкою системою заходів підвищення ефективності економіки, яка включала б розв'язання широкого кола проблем – починаючи з техніко-технологічного переозброєння виробництва до удосконалення організації і стимулювання праці, підвищення продуктивності праці, зниження матеріало- та енергоємності виробництва.

Науково обґрунтовано і практично доведено, що є лише один шлях розв'язання цих суперечностей – перехід від так званого інвестиційного, як правило, екстенсивного типу розвитку до якісного нового, ефективного інноваційного типу розвитку, який базується на прискоренні науково-технологічного оновлення виробництва, інтенсифікації його, зниженні витрат виробництва і підвищенні його рентабельності, прибутковості. Це не лише збільшує джерела фінансування, але і відкриває можливості досягнення оптимального співвідношення між виробництвом, нагромадженням і споживанням, глибоких, радикальних змін у житті і праці всього

народу. Замість заспокійливого і недостатньо обґрунтованого оптимізму вкрай важливо зосередити діяльність державного, господарського апарату на забезпеченні реального, дійсно якісно нового та ефективного інноваційного типу розвитку, що відкриває широкі можливості для докорінної зміни ситуації в економіці, успішного розв'язання великих і складних проблем соціально-економічного розвитку.

Таким чином, нагромаджені за роки реформ трансформаційні перетворення почали давати ефективну віддачу. Економіка України виходить на новий якісний рівень розвитку – на структурно-інноваційне оновлення та зростання.

Вагомий потенціал українського зростання – це закономірність ринкового реформування еко-

номіки, але сформована у результаті трансформаційного процесу енергія зростання вимагає адекватної економічної політики уряду. Завданням цієї політики є забезпечення довгострокового періоду високих темпів економічного зростання, робота на випередження.

Отже, актуальним є внесення коректив у діючу модель економічної політики держави, її націлення на забезпечення якісно нового рівня розвитку, що можливо лише на основі структурно-інноваційної моделі економічного зростання, інтенсивного технічного та технологічного оновлення виробництва, і як результат – відчутне підвищення рівня життя народу.

Надійшла до редколегії 23.06.2005.